

Ocena rozpowszechnienia, powodów i form użycia tak zwanych „dopalaczy” przez uczestników ankiety internetowej

Prevalence, reasons, and forms of use of legal highs by internet-based survey participants

Maciej R. Mazurkiewicz, Michał Głogowski, Dobrosława Mrowińska, Marcin Pakulski, Michał Matyjaszczyk, Przemysław Kardas

I Zakład Medycyny Rodzinnej UM w Łodzi
Kierownik: prof. dr hab. n. med. P. Kardas

Summary

Aim. The aim of this study was to assess the prevalence, causes and forms of the use of legal highs in Poland.

Methods. The study was based on an original questionnaire and was carried out through the Internet before banning of the legal highs in Poland.

Results. The study covered 3013 people, aged 24.7 +/- 6.9, of which 9.3% admitted to use legal highs (6.5% of women, and 14.7% of men, $P < 0.01$). The highest percentage of legal highs users was in the age groups 19-25 years (10.6%). Most people taking legal highs did so less than 1 time per month (71.8%). The most common reasons for taking legal highs were curiosity (46.4%), the desire to have fun (26.8%), and to improve the well-being (10.7%). Legal highs were most often used during meetings with friends (68.9% of cases), and social events (52.1%). The majority of their users adopted other risky behaviors: 56.4% took them with alcohol, 86.4% tried narcotics at least once, and 13.9% decided to try narcotics after trying legal highs.

Conclusions. 1. Among the respondents of the online survey 9.3% admitted to use legal highs. 2. A typical profile of a legal high user is a young man, using them out of curiosity, to improve the well-being or just for fun, usually in social situations. 3. Initiatives undertaken to reduce the use of legal highs have to consider the social context.

Słowa kluczowe: „dopalacze”, narkotyki

Key words: legal highs, mind boosters, narcotics

Wstęp

Narkotyki towarzyszyły ludzkości nieomal od zawsze – obecność opium udowodniono już bowiem w neolicie. Początkowo były one wykorzystywane ze względu na ich własności przeciwbólowe, a także jako środki pomocne w przeżywaniu wrażeń mistycznych, by z czasem stać się środkami stosowanymi w celu odprężenia, po-

Badanie nie było sponsorowane.

prawy nastroju czy spotęgowania doznań. Trend ten osiągnął w krajach zachodnich swoje apogeum w czasie buntu młodzieży w latach 60. XX wieku, kiedy to pojawiło się znaczne społeczne przyzwolenie na narkotyki, a one same odegrały istotną rolę w przemianach kulturowo-społecznych. W związku z upowszechnieniem się wiedzy na temat ich niekorzystnych następstw, przyzwolenie to jednak z czasem istotnie zmalało, a kwestia dostępności i zażywania narkotyków została ściśle uregulowana przez prawo. W świetle Ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii import, produkcja, rozprowadzanie, jak i samo posiadanie narkotyków jest obecnie w Polsce nielegalne, z wyjątkiem zastosowań medycznych [1].

Wszelkiego rodzaju syntetyczne lub roślinne substancje chemiczne wywołujące efekt psychoaktywny, o potencjalnie szkodliwym działaniu na ludzkie zdrowie, które nie zostały wpisane na listę substancji kontrolowanych przez Ustawę o przeciwdziałaniu narkomanii, to tak zwane „dopalacze” (określane też mianem „mieszanek roślinnych”, „substancji chemicznych w fazie badań”, „soli do kąpielii” czy „nawozów do roślin”, a w języku angielskim m. in. terminami legal highs, herbal highs, legal drugs, (mind) boosters, smarts). Nowelizacja Ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii oraz Ustawy o Państwowej Inspekcji Sanitarnej z dnia 8 października 2010 r. wprowadziła pojęcie „środka zastępczego” – przez co rozumie się „substancję pochodzenia naturalnego lub syntetycznego w każdym stanie fizycznym lub produkt, roślinę, grzyba lub ich część, zawierające taką substancję, używane zamiast środka odurzającego lub substancji psychotropowej lub w takich samych celach jak środek odurzający lub substancja psychotropowa” [2]. Europejskie Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii (EMCDDA) definiuje „dopalacze” jako ogólne pojęcie stosowane w odniesieniu do nie objętych regulacjami substancji psychoaktywnych lub produktów podobno je zawierających, których szczególnym przeznaczeniem jest naśladowanie działania narkotyków objętych kontrolą [3]. Terminem preferowanym w anglojęzycznej literaturze naukowej jest termin „novel psychoactive substances”, który definiowany jest podobnie – jako „nowy narkotyk lub lek psychotropowy, w postaci czystej lub złożonej, który nie podlega kontroli w świetle konwencji Narodów Zjednoczonych na temat narkotyków z roku 1961 ani konwencji Narodów Zjednoczonych na temat substancji psychotropowych z roku 1971, a może powodować publiczne zagrożenie porównywalne z substancjami wymienionymi w tych konwencjach” [4].

W skład „dopalaczy” wchodzi substancje pochodzenia naturalnego (roślinnego) lub syntetycznego, obdarzone własnościami psychostymulującymi w związku z ich wpływem na system neurotransmiterów [5–8]. Szczegółowa charakterystyka substancji aktywnych znalezionych w dostępnych w Polsce „dopalaczach” zawarta jest w raporcie Narodowego Instytutu Leków [9]. Są to przede wszystkim:

- syntetyczne kannabinoidy (JWH-018, JWH-250, JWH-251, JWH-200, JWH-210, JWH-073, JWH-081, JWH-122, RCS-4, RCS-2, JWH-019, JWH-203, AM-694, CRA-13),
- pochodne katynonu (katyna, mefedron, etkatynon, bufedron, pentedron, metamfetramon, 4-MEC, metedron, 3 FMC, metylon, butylon, pentylon, MPPP, MDPBP, MDPV, BMDP, nafyron),

- pochodne fenyloetyloaminy (PEA, amfetamina, fluoroamfetamina, efedryna, 2C-E),
- pochodne fenylopiperazyny (BZP, MPZP, DBZP, pFPP, TFMPP, MeOPP),
- pochodne tryptaminy (4-HO-MET, 4-AcO-DMT, 5-MeO-DALT)
- i inne (difenylprolinol (D2PM), glaucyna, 2-AI, oleamid, fluorotropakokaina, DMAA, dimetkaina, piperyna, synefryna),
- a także aktywne substancje farmaceutyczne (tadalafil, lidokaina, benzokaina, prokaina, kofeina, fenacetyna, fenfluramina, L-DOPA, teobromina, etenzamid, omeprazol, witaminy i aminokwasy).

Blisko połowa nowo zidentyfikowanych substancji psychoaktywnych zgłoszonych w 2012 r. w ramach europejskiego systemu wczesnego ostrzegania to syntetyczne kannabinoidy [10].

Skład konkretnych preparatów „dopalaczy” jest zwykle nieznany. Ich producenci i dystrybutorzy nie podawali zazwyczaj tych informacji nawet wówczas, gdy obrót nimi nie był zakazany [11, 12]. Co więcej, poszczególne partie produktu nie zawsze zawierają identyczne dawki substancji czynnych.

„Dopalacze” dostępne są najczęściej w dwóch formach: w postaci suszu palonego w fajkach i skrętach lub wdychanego pod postacią dymu z kadzidełek mającego powodować efekt podobny do palenia opium czy marihuany oraz pod postacią tabletek czy proszku w torebkach – mających działanie pobudzające, podobne do kokainy czy amfetaminy [7].

„Dopalacze” sprzedawane były do niedawna legalnie jako nieprzeznaczone do spożycia czy użycia produkty kolekcjonerskie, sole do kąpieli, kadzidełka, odczynniki chemiczne czy nawozy do roślin [13]. Pozwoliło to na zastosowanie w ich promocji typowych narzędzi marketingu, co dodatkowo wpłynęło na ich olbrzymią popularność. W efekcie rynek Polski, krajów europejskich i USA został zalany ogromną liczbą substancji o silnym działaniu psychoaktywnym, szczególnie w latach 2009–2010 [7, 14]. Obecnie, mimo nowelizacji prawa w 2010 roku i wprowadzeniu zakazu obrotu „dopalaczami” w Polsce [15], są one nadal dostępne w Internecie, na przykład na polskojęzycznych stronach zarejestrowanych za granicą.

Podobnie jak w przypadku narkotyków, wpływ „dopalaczy” na zdrowie człowieka jest negatywny. W skrajnym przypadku ich użycie może nawet prowadzić do zgonu [16]. Mając to na uwadze, jako cel niniejszej pracy postawiono sobie ocenę rozpowszechnienia, powodów i form użycia „dopalaczy” przez mieszkańców Polski oraz porównanie ich użycia z użyciem narkotyków.

Materiały i metody

Część eksperymentalna badania przeprowadzona została w 2010 roku, przed wejściem w życie zakazu obrotu „dopalaczami” w Polsce. Została ona oparta na autorskim kwestionariuszu, który zawierał pytania oceniające częstotliwość zażywania narkotyków i „dopalaczy”, motywy skłaniające do ich przyjmowania oraz świadomość efektów ich działania. W celu zapewnienia badanym pełnej anonimowości, a w efek-

cie – uzyskania szczerych i kompletnych odpowiedzi, kwestionariusz ankietowy udostępniono on-line w Internecie, wykorzystując system ankietowy SurveyMonkey.com. Informacje o badaniu i link do ankiety umieszczono na popularnych serwisach społecznościowych (m.in. nasza-klasa.pl, facebook.com) oraz na stronie internetowej Uniwersytetu Medycznego w Łodzi. Wykorzystując „metodę śnieżnej kuli” (tzw. „marketing wirusowy”), informacje te rozsyłano także do znajomych autorów z prośbą o przekazanie ich dalej, zachęcając do udziału w badaniu wszystkich młodych mieszkańców Polski.

Wyniki

W badaniu wzięło udział łącznie 3 013 osób, z których 30,5% stanowili mężczyźni. Średni wiek badanych wynosił 24,7 \pm 6,9 roku. Szczegółową charakterystykę badanych przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Charakterystyka badanych

		N	%
Wiek	Średnia (+/- odchylenie standardowe)	24,7 (+/- 6,9)	
Płeć	Żeńska	1640	54,4
	Męska	919	30,5
	Brak danych	454	15,1
Miejsce zamieszkania	Wieś	175	5,8
	Miasto do 10 tys. mieszkańców	99	3,3
	Miasto 10 –100 tys. mieszkańców	416	13,8
	Miasto powyżej 100 tys. mieszkańców	1893	62,8
	Brak danych	430	14,3
Grupa społeczna	Uczniowie szkół podstawowych	1	0,0
	Uczniowie gimnazjum	68	2,3
	Uczniowie szkół ponadgimnazjalnych	179	5,9
	Studenci	1387	46,0
	Inne	955	31,7
	Brak danych	423	14,0
Razem		3013	100,0

Większość badanych (78,0%) zdawała sobie sprawę, że „dopalacze” to substancje nieprzeznaczone do spożycia i żadna z nich nie przeszła pod tym kątem badań, a jedynie 3,0% badanych sądziło inaczej. Wyjątek stanowiła grupa badanych w wieku 13–15 lat, wśród której aż 6,9% respondentów sądziło, iż „dopalacze” są przeznaczone do spożycia i przeszły pod tym kątem badania ($p < 0,05$ w porównaniu

z innymi grupami). Odsetek osób uważających, że są one przeznaczone do spożycia wzrastał do 5,8% wśród osób, które miały z nimi styczność, i 9,3% spośród tych, którzy sięgnęli po nie osobiście.

Styczność z „dopalaczami” deklarowało 21,7%, a ich przyjmowanie – 9,3% badanych (w tym 6,5% kobiet, i 14,7% mężczyzn, $p < 0,001$; tab. 2). Najwyższy odsetek osób, które stosowały „dopalacze”, występował w przedziałach wiekowych 19–25 lat (10,6%), oraz 16–18 lat (10,4%), podczas gdy najmniejszy wśród najstarszych respondentów (3,0% w grupie wiekowej 36–65 lat, $p < 0,05$). Miało to swoje odzwierciedlenie w częstości użycia „dopalaczy” przez różne grupy społeczne: po środki te najczęściej sięgali uczniowie liceów i techników (12,8%) oraz studenci (10,6%). Najczęściej użycie „dopalaczy” deklarowali mieszkańcy miast powyżej 100 tys. mieszkańców (10,8%), a rzadziej mieszkańcy miast do 10 tys. mieszkańców (9,1%) oraz miast od 10 do 100 tys. mieszkańców (6,3%), podczas gdy najrzadziej – mieszkańcy wsi (5,7%).

Tabela 2. Częstość stosowania „dopalaczy” w poszczególnych grupach badanych

Parametr		Stosowanie „dopalaczy” (%)
Płeć*	Kobiety	6,5
	Mężczyźni	14,7
Grupa wiekowa (lata)\$	13–15	6,3
	16–18	10,4
	19–25	10,6
	26–35	9,0
	36–65	3,0
Grupa społeczna#	Uczniowie gimnazjum	7,4
	Uczniowie szkół ponadgimnazjalnych (licea, technika)	12,8
	Studenci	10,6
	Inni	7,7

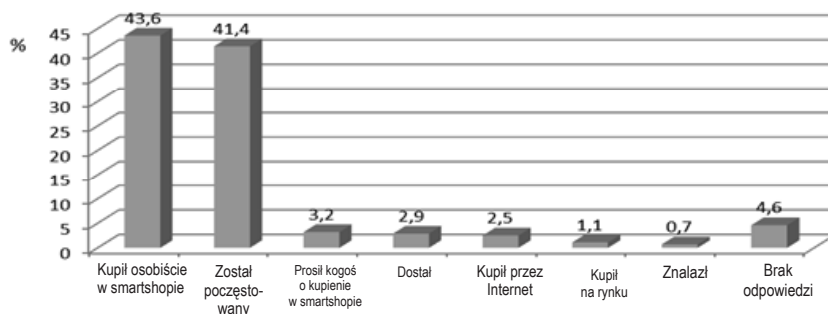
* Obliczenia dla $n = 2559$ badanych, którzy podali informacje o styczności z „dopalaczami” i swojej płci, $p < 0,001$;

\$ Obliczenia dla $n = 2526$ badanych, którzy podali informacje o styczności z „dopalaczami” i swoim wiekiem, $p < 0,05$;

Obliczenia dla $n = 2582$ badanych, którzy podali informacje o styczności z „dopalaczami” i przynależności do grupy społecznej, $p < 0,05$;

W celu pośredniej oceny rozpowszechnienia użycia „dopalaczy”, stosujących je zapytano o zachowanie innych osób – ich rówieśników i znajomych. Z odpowiedzi respondentów wynika, że aż u 95,4% osób je stosujących, w grupie rówieśników i znajomych znajdował się ktoś, kto przyjmował analogiczne środki. Zaledwie 2,1% badanych z tej grupy nie znalazło w swojej grupie rówieśniczo-koleżeńskiej osób po nie sięgających.

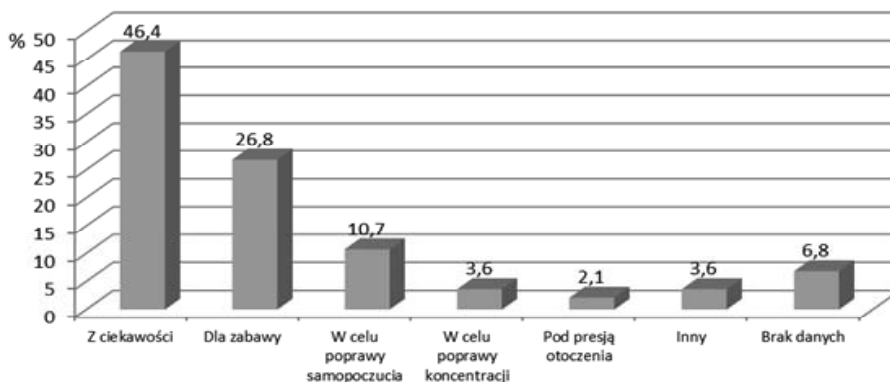
Sposób wejścia w posiadanie „dopalaczy” przez przyjmujących je respondentów obrazuje rysunek 1. Największy odsetek ankietowanych przyjmujących „dopalacze” kupował je samodzielnie w tzw. smartshopach (43,6%), podczas gdy przez Internet nabywało je jedynie 2,5% badanych. Aż 41,4% ankietowanych otrzymało je jako prezent do spróbowania i przetestowania.

Rysunek 1. Sposoby wejścia w posiadanie „dopalaczy” przez badanych, którzy je stosowali (N = 280)

Spośród osób przyjmujących „dopalacze” 31,1% twierdziło, że znało ich skład przed spożyciem.

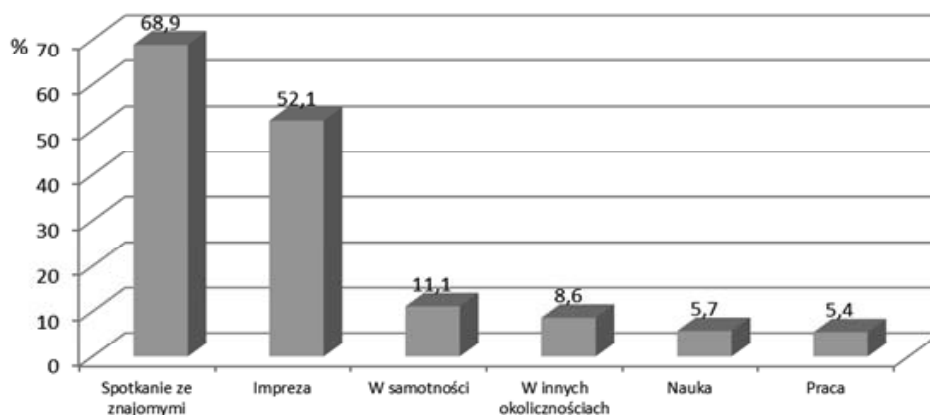
Większość osób, która przyjmowała „dopalacze”, robiła to rzadziej niż raz w miesiącu (71,8%), jednak 11,4% robiło to kilka razy w miesiącu, a 3,9% – prawie codziennie. Jako najczęstsze motywy sięgania po nie badani podawali ciekawość (46,4%), chęć zabawy (26,8%) oraz poprawę samopoczucia (10,7%), podczas gdy 2,1% zażyło „dopalacze” pod presją otoczenia (rys. 2).

Rysunek 2. Motywy sięgnięcia po „dopalacze” przez badanych, którzy je stosowali (N = 280)

Najbardziej rozpowszechnioną formą przyjmowanych „dopalaczy” były wszelkiego typu substancje służące do palenia. Taką formę wskazało aż 75% osób je przyjmujących, natomiast 12,5% przyjmowało je w formie tabletek, a 7,5% w innej formie.

„Dopalacze” były przez badanych najczęściej stosowane podczas spotkań ze znajomymi (na taką okoliczność wskazało 68,9% osób je stosujących) bądź podczas imprez towarzyskich (52,1%, por. rys. 3). Podczas nauki przyjmowało je jedynie 5,7%, a w samotności – 11,1% stosujących osób.

Rysunek 3. Okoliczności sięgnięcia po „dopalacze” przez badanych, którzy je stosowali (N = 280)
Ankietowani mogli wybrać więcej niż jedną opcję, dane nie sumują się więc do 100%.

Spośród ankietowanych, którzy zażyli „dopalacze”, 61,8% odczuwało spodziewane pozytywne efekty ich zażycia. Trwały one średnio 3 godz. (zakres: 1–48 godz.) i obejmowały przede wszystkim pobudzenie (36,8%; tab. 3). Blisko połowa osób je przyjmujących (45,4%) deklarowała jednak, że zaznała także negatywnych, nieoczekiwanych efektów. Trwały one od 1 do 72 godz. po zażyciu (średnio 4,5 godz.) i najczęściej przybierały formę doznania zagubienia, odrealnienia (26,1%) oraz kołatań serca (23,2%).

Tabela 3. Występowanie różnych efektów działania „dopalaczy” u przyjmujących je osób (N = 280)

Rodzaj efektu	Częstość (%)
Spodziewane efekty pozytywne*:	
Pobudzenie	36,8
Łatwość nawiązywania kontaktów	21,4
Pewność siebie	15,7
Doznanie mocy	15,4
Omamy	15,0
Inne	30,7
Efekty nieoczekiwane*:	
Doznanie zagubienia, odrealnienia	26,1
Kołatania serca	23,2

dalszy ciąg tabeli na następnej stronie

Nudności, wymioty	15,4
Drgające omamy	8,6
Drgawki	5,7
Drgające sny	5,4
Utrata przytomności	0,7
Inne	14,6

* ankietowani mogli wybrać więcej niż jedną opcję, dane nie sumują się więc do 100%

Stwierdzono istotną statystycznie zależność pomiędzy wystąpieniem pozytywnych efektów po zażyciu „dopalaczy” a chęcią ponownego sięgnięcia po następną ich porcję ($p < 0,05$). Ponad połowa tych, którzy chcieli znów po nie sięgnąć, odczuwała po ich zażyciu pobudzenie (73,0%), doznania mocy (56,0%), a także pewności siebie (51,0%), a blisko połowa – łatwości nawiązywania kontaktów (47,0%). Częstość tych zdarzeń u badanych, którzy nie zamierzali znów po nie sięgnąć, była istotnie mniejsza i wynosiła odpowiednio 32,0%, 8,0%, 9,0% i 18,0%. Nie stwierdzono natomiast istotnej statystycznie zależności pomiędzy występowaniem efektów negatywnych po zażyciu „dopalaczy” a chęcią sięgnięcia po ich następną porcję.

Olbrzymia większość ankietowanych przyjmujących „dopalacze” podejmowała też inne ryzykowne dla zdrowia działania: 56,4% łączyło je z alkoholem (w tym 22,5% robiło to wielokrotnie), a 86,4% osób sięgnęło w swoim życiu po narkotyki, w tym 13,9% zdecydowało się spróbować narkotyków po wcześniejszym spróbowaniu „dopalaczy”. Spośród ankietowanych przyjmujących „dopalacze” 1,4% deklarowało, że zdarzyło się im trafić do szpitala z powodu efektów przyjmowania narkotyków lub „dopalaczy”.

Dyskusja

Powszechne stosowanie tak zwanych „dopalaczy” jest zjawiskiem nowym w polskim społeczeństwie. Podobne trendy obserwowane są także i w innych krajach Europy, w USA oraz niektórych krajach Azji. Jak wynika z ostatniego raportu EMCDDA, użycie marihuany i kokainy oraz innych narkotyków w Europie maleje, a ich miejsce zajmują „dopalacze”. W 2012 r. po raz kolejny z rzędu wykryto w Europie rekordową liczbę – 73 – nowych substancji psychoaktywnych. Jak wynika z raportu, największą popularność „dopalacze” zyskały w Irlandii, Polsce, Litwie i Wielkiej Brytanii, przede wszystkim wśród młodzieży [10]. Paradoksalnie, do popularności „dopalaczy” w Polsce przyczynić się mogła restrykcyjna polityka państwa wobec „miękkich” narkotyków.

Z przeprowadzonego przez nas badania wynika, że do czasu wprowadzenia oficjalnego zakazu obrotu „dopalaczami” użycie tych środków było powszechne – styczeńność z nimi deklarował co 5 badany, a ich użycie – niemal co 10. Przyczynił się do tego bez wątpienia fakt, że na skutek luk prawnych przez dłuższy czas produkty te nie były zabronione, choć oficjalnie były substancjami nieprzeznaczonymi do spożycia. Ze

względu na to, nie podlegały one również żadnej procedurze rejestracji, w związku z czym ich skład oraz działania nie były do końca znane i można je było jedynie porównywać z działaniem znanych narkotyków. Jak zaobserwowano, po otwarciu licznych punktów sprzedaży „dopalaczy” wzrosła liczba wizyt w szpitalnych oddziałach ratunkowych w Polsce i spadła ona ponownie po wprowadzeniu działań ograniczających dostępność nowych substancji psychoaktywnych w naszym kraju. Nieoczekiwanym efektem delegalizacji „dopalaczy” może być natomiast obserwowany ostatnio wzrost liczby encefalopatii manganowych wynikający ze zwiększonego użycia narkotyków produkowanych przy użyciu nadmanganianu potasu [17].

Uzyskane w niniejszej pracy wyniki są zbliżone do obserwacji poczynionych w innych badaniach. W ramach przeprowadzonego w 2011 r. europejskiego badania postaw młodzieży, w którym wzięło udział ponad 12 tys. osób w wieku 15–24 lat, oszacowano, że 5% młodych Europejczyków użyło przynajmniej jeden raz „dopalaczy”. Najczęściej ich użycie obserwowano w Irlandii (16%), a następnie w Łotwie, Polsce i Zjednoczonym Królestwie (po około 10%) [18]. W ramach przeprowadzonych w 2010 r. badań ankietowych w Hiszpanii stwierdzono, że 3,5% uczniów w wieku 14–18 lat przynajmniej jednokrotnie użyło „dopalaczy”. W Irlandii Północnej wskaźnik przynajmniej jednokrotnego ich użycia oszacowano w badaniu przeprowadzonym latach 2010–2011 wśród osób w wieku 15–64 lat na 2%, natomiast wskaźnik używania w ciągu ostatniego roku – na 1% (z maksimum wynoszącym 6% w grupie wiekowej 15–24 lat) [19]. W niedawnym badaniu w Republice Czeskiej 4,5% spośród badanych w wieku 15–34 lat zgłosiło używanie jednej z nowych substancji psychoaktywnych [10].

Wskutek zmiany przepisów prawnych w październiku 2010 r., w Polsce zakazana jest obecnie produkcja i sprzedaż jakichkolwiek substancji lub produktów, które mogą być używane jak środki odurzające. Przepisy te przyniosły korzystny efekt, gdyż według danych Ministerstwa Zdrowia w październiku 2010 r., czyli tuż przed wejściem ustawy w życie, w szpitalach w Polsce było zarejestrowanych 268 przypadków zatrucia „dopalaczami”, a w czerwcu 2011 – jedynie 6 [20]. Obserwacje z ostatnich miesięcy wydają się jednak wskazywać na ponowny wzrost dostępności „dopalaczy”, przede wszystkim przez Internet. W okresie od stycznia do lipca 2012 r. zarejestrowano 91 przypadków zatrucia tymi substancjami, podczas gdy rok wcześniej w tym okresie było ich 75 [21]. Najnowsze badania dostępności „dopalaczy” w Internecie przeprowadzone przez EMCDDA w styczniu 2012 r. przy wykorzystaniu 20 spośród 23 urzędowych języków UE, a także norweskiego, rosyjskiego i ukraińskiego, wykazały, że liczba sklepów internetowych oferujących w co najmniej jednym państwie członkowskim UE substancje psychoaktywne lub produkty podobno je zawierające nie przestaje rosnąć [10].

Wśród respondentów niniejszego badania największy odsetek osób przyjmujących „dopalacze” kupował je samodzielnie w tak zwanych smartshopach (ponad 40%), a jedynie co 40 zdobywał je przez Internet. Wynika to zapewne z faktu, iż badanie prowadzone było w szczytowym okresie rozkwitu stacjonarnych punktów sprzedaży. Obecnie, wskutek zakazu ich działania, „dopalacze” są dostępne przez Internet w sklepach zarejestrowanych poza granicami Polski, i jak się można spodziewać, proporcje miejsc ich zdobywania uległy odwróceniu, choć pod nazwą nawozów, środków do

czyszczenia, klejów do przyklejania wąsów do manekinów itd. bywają również sporadycznie dostępne w sklepach stacjonarnych z produktami typu „śmieszne rzeczy”.

Z uzyskanych przez nas danych wyłania się typowy obraz „dopalaczy” jako środków stosowanych najczęściej przez młodych mężczyzn, często z ciekawości, w celu polepszenia samopoczucia lub dla zabawy. Zdarza się to niezbyt często (w przypadku ponad 70% osób je stosujących – rzadziej niż raz w miesiącu), zazwyczaj w sytuacjach towarzyskich, np. ponad 40% osób sięgających po „dopalacze” otrzymało je jako prezent do spróbowania i przetestowania, ponad 2/3 osób je stosujących używało ich najczęściej podczas spotkań za znajomymi, a ponad 50% – podczas imprez towarzyskich. Można domniemywać, że wokół użycia „dopalaczy” wytworzyła się swoista subkultura – niemal wszystkie osoby sięgające po te środki (ponad 95%) знаły inne osoby, które również podejmowały takie działania. Rolę presji środowiska pośrednio ocenić można również przez pryzmat faktu, że większość osób po nie sięgających zdawała sobie sprawę, że nie są one przeznaczone do spożycia i nie były one w tym kierunku testowane.

Pomimo że większość badanych sięgała po „dopalacze” rzadko, większość osób je stosujących odczuwała po nich oczekiwane efekty, a ich wystąpienie wzmagало chęć sięgnięcia po następną porcję. Do sięgania po te substancje nie zniechęcało stosujących nawet powszechne występowanie po ich spożyciu działań nieoczekiwanych czy wręcz negatywnych.

„Dopalacze” stanowią zatem nadal w Polsce istotnym problemem społecznym ze względu na stosunkową łatwość ich nabycia oraz konsekwencje ich stosowania. Sytuacja ta wymaga podejmowania spójnych działań. Jak wykazuje niniejsze badanie, oprócz stosownych zmian w prawodawstwie istnieje potrzeba docierania z informacjami o szkodliwości „dopalaczy” do tych grup społecznych, wśród których takie zagrożenie jest najwyższe, a zatem głównie do młodzieży (w wynikach niniejszego badania zwraca uwagę fakt, że po „dopalacze” sięgali przede wszystkim ludzie młodzi, zwłaszcza w wieku 19–25 lat, studenci, ponad dwukrotnie częściej mężczyźni niż kobiety). Krajowe Biuro do spraw Przeciwdziałania Narkomanii opracowało i uruchomiło dotychczas trzy kampanie profilaktyczne: internetową kampanię informacyjną w sprawie możliwych następstw i zagrożeń związanych z używaniem „dopalaczy”, spotkania z przedstawicielami szkół, z rodzicami, w czasie których przekazywano informacje na temat „dopalaczy”, a także wdrażany przez nauczycieli uniwersalny program profilaktyczny skierowany do młodzieży szkolnej w wieku 15–18 lat [10]. W świetle uzyskanych przez nas wyników, w dalszych działaniach podejmowanych w tym kierunku szczególnie warto uwzględnić społeczne uwarunkowania użycia „dopalaczy” i oprócz przekazywania wiedzy o ich szkodliwości promować „modę” na niestosowanie „dopalaczy” oraz budować umiejętności, które pomogą osobie częstowanej tymi substancjami odmówić ich użycia, pomimo nacisku grupy rówieśniczo-koleżeńskiej.

Wnioski

1. Wśród respondentów internetowego badania ankietowego użycie „dopalaczy” deklarowało 9,3% osób.

2. Typowy profil osoby stosującej „dopalacze” to młody mężczyzna sięgający po nie z ciekawości, w celu polepszenia samopoczucia lub dla zabawy, zazwyczaj w sytuacjach towarzyskich.
3. W działaniach podejmowanych w celu ograniczenia użycia „dopalaczy” należy uwzględnić społeczne uwarunkowania ich użycia.

Оценка распространения поводов и форм использования, т.н. „дополнителей” участниками интернетной анкеты

Содержание.

Задание. Названием „дополнителей” определяются неохваченные юридическими психоактивные субстанции, применяющиеся для получения действия, приближающегося к наркотикам, охваченных контролем. Заданием работы была оценка распространения, поводов и форм употребления „дополнителей” в Польше.

Методы. Исследование опирается на авторском глоссарии и было проведено в интернете перед делегализацией „дополнителей” в Польше.

Результаты. В исследовании приняло участие 3013 лиц, в возрасте 24,±6,9 лет, среди которых прием „дополнителей” декларировало 9,3% обследованных (в том числе 6,5% женщин и 14,7% мужчин, $p < 0,01$). Самые большие проценты лиц, которые применяли „дополнители” отмечены у людей 19–25 лет (10,6%), а также 16–18 лет (10,4%). Большинство обследованных, принимающих „дополнители” делало это реже, чем раз на месяц (71,8%). Как наибольшие мотивы приема „дополнителей” указывали на заинтересованность их действия (36,4%), охота поиграть (26,8%) и улучшения самочувствия (10,7%). „Дополнители” обследованными чаще всего были применяемы во время встреч со знакомыми (68,9%), или же во время дружественных встреч (52,1%). Большинство анкетированных принимающих „дополнители” предпринимали также и иные, рискованные для здоровья, действия. В 56,4% случаев анкетированные вместе с ними употребляли алкоголь, а 86,4% лиц принимало и наркотики, в том числе 13,9% пробовало разные наркотики после предшествующего употреблению „дополнителей”.

Выводы. 1) Среди респондентов интернетового исследования анкетным методом, применение „дополнителей” декларировало 9,3% лиц. 2) Типичный профиль лица, применяющего „дополнители” – это молодой мужчина, принимающий их ради интереса, для улучшения самочувствия или же для игры, как правило в дружественных встречах. 3) В действиях, предпринимаемых для ограничения использования „дополнителей”, необходимо учесть общественную обусловленность их применения.

Ключевые слова: „дополнители”, наркотики

Einschätzung der Verbreitung, Gründe und Form von Konsum der sog. „Designerdrogen“ durch die Befragten einer Internet-Umfrage

Zusammenfassung

Ziel. Mit dem Namen „Designerdroge“ bestimmt man die psychoaktive Substanzen, die anderweitiger Gesetzgebung und Regulierung unterliegen, und die rausch- und suchterzeugende ähnliche Wirkung wie Drogen besitzen, die der Kontrolle unterliegen. Das Ziel der Arbeit war die Einschätzung der Verbreitung, Ursachen und Form vom Konsum der Designerdrogen in Polen.

Methoden. Die Studie stützte sich an einen Autoren-Fragebogen und wurde im Internet durchgeführt, nachdem die Designerdroge in Polen illegal geworden war.

Ergebnisse. An der Studie nahmen 3013 Personen im Alter von 24,7 +/- 6,9 Jahren teil. 9,3% von diesen Personen (darunter 6,5% Frauen und 14,7% Männer) erklärten, dass sie „Designerdrogen“ einnehmen. Der größte Satz der Personen, die Designerdrogen anwenden, trat in den Altersgruppen zwischen 19-25 Jahren (10,6%) und 16-18 Jahren (10,4%) auf. Die meisten Verbraucher von

Designerdrogen nahmen sie seltener als einmal im Monat (71,8%) ein. Als häufigste Gründe gaben sie Neugierde (46,4%), Unternehmenslust (26,8%) und Verbesserung der Stimmung (10,7%) an. Die Designerdroge wurde am häufigsten beim Treffen mit Bekannten (68,9) oder bei einer Party (52,1%) gebraucht. Die meisten Befragten riskierte auch anderweitig ihre Gesundheit: 56,4% tranken dabei Alkohol und 86,4% nahm Drogen ein, darunter 13,9% entschied sich dazu nach dem früheren Konsum von Designerdroge.

Schlussfolgerungen. 1. Unter den Befragten der Internet – Umfrage deklarierten 9,3% den Gebrauch von Designerdrogen. 2. Das typische Profil der Person, die Designerdroge einnimmt, ist ein junger Mann, der aus Neugierde dazu greift, um seine Stimmung zu verbessern oder zum Spaß meistens in der Gesellschaft. 3. Bei der Maßnahmen zur Beschränkung der Anwendung von Designerdrogen soll man die soziale Bedingungen ihres Verbrauchs berücksichtigen.

Schlüsselwörter: Designerdroge, Droge

La prévalence, les raisons et les formes de l'usage des drogues légales – résultats de l'enquête de l'internet

Résumé

Objectif. On appelle les drogues légales les substances psychoactives qui donnent les effets similaires à certaines drogues proscrites. Ce travail vise à présenter la prévalence, les raisons et les formes de l'usage des drogues légales en Pologne.

Méthodes. Les auteurs élaborent leur propre questionnaire et ils font leur examen à l'internet juste avant la délégalisation de ces drogues légales en Pologne.

Résultats. Le nombre des participants à cet examen à l'internet : 3013, leur âge – 24,7 +/- 6,9 ans, dont 9,3% déclare l'usage des drogues légales (6,5 % femmes, 14,7% hommes, $p < 0,01$). Le pourcentage le plus élevé des personnes usant les drogues est noté dans le groupe de l'âge de 19-25 ans (10,6%) et de 16-18 ans (10,4%). La plupart d'eux (71,8%) déclare qu'il use ces drogues 1 fois par mois ou encore plus rarement. Comme les raisons de cet usage ils déclarent : curiosité (46,4%), amusement (26,8%), amélioration du bien-être (10,7%). Ces drogues sont usés le plus souvent pendant les rencontres avec les amis (68,9%) et pendant les soirées mondaines (52,1). La plupart des personnes usant ces drogues les mélangent avec l'alcool (56,4%) ou avec les drogues proscrites (86,4%), 13,9 % débutent par les drogues légales et ensuite passent aux proscrites.

Conclusions. 1) 9,3% de participants à cet examen online déclarent l'usage des drogues légales. 2) Le profile typique de la personne usant ces drogues : homme jeune qui use par la curiosité, pour améliorer son bien-être ou comme amusement, pendant les rencontres et soirées mondaines. 3) Les initiatives visant à réduire l'usage des drogues légales doivent prendre en considération le contexte social.

Mots clé : drogues légales, narcotiques

Piśmiennictwo

1. Dziennik Ustaw Nr 179, poz. 1485.
2. Dziennik Ustaw Nr 213, poz. 1396.
3. *The European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA), Annual report 2011: the state of the drugs problem in Europe.* Luxembourg: Publications Office of the European Union; 2011.
4. Wood DM, Dargan PI. *Novel psychoactive substances: how to understand the acute toxicity associated with the use of these substances.* Ther. Drug Monit. 2012; 34: 363–367.
5. Żukiewicz-Sobczak W, Zwoliński J, Chmielewska-Badora J, Krasowska E, Piątek J, Sobczak P i wsp. *Analysis of psychoactive and intoxicating substances in legal highs.* Ann. Agric. Environ. Med. 2012; 19: 309–314.

6. Zawilska JB. „*Legal highs*” - *new players in the old drama*. *Curr. Drug Abuse Rev.* 2011; 4: 122–130.
7. Schmidt MM, Sharma A, Schifano F, Feinmann C. „*Legal highs*” *on the net-Evaluation of UK-based Websites, products and product information*. *Forensic Sci. Int.* 2011; 206: 92–97.
8. Simonienko K, Waszkiewicz N, Szulc A. *Roślinne środki odurzające – aktualnie obowiązująca lista w Polsce*. *Psychiatr. Pol.* 2013; 47(3): 499–510.
9. *Nowe narkotyki syntetyczne. Substancje aktywne wykryte w produktach zwanych „dopalacze”*. Warszawa: Raport Narodowego Instytutu Leków; 2010.
10. *EMCDDA–Europol 2012 Annual Report on the implementation of Council Decision 2005/387/JHA. New drugs in Europe, 2012*. Lisbon: EMCDDA; 2013.
11. Baron M, Elie M, Elie L. *An analysis of legal highs: do they contain what it says on the tin?* *Drug Test. Anal.* 2011; 3: 576–581.
12. Hillebrand J, Olszewski D, Sedefov R. *Legal highs on the Internet*. *Subst. Use Misuse* 2010; 45: 330–340.
13. Kapka-Skrzypczak L, Kulpa P, Sawicki K, Cyranka M, Wojtyła A, Kruszewski M. *Legal highs - legal aspects and legislative solutions*. *Ann. Agric. Environ. Med.* 2011; 18: 304–309.
14. Spiller HA, Ryan ML, Weston RG, Jansen J. *Clinical experience with and analytical confirmation of „bath salts” and „legal highs” (synthetic cathinones) in the United States*. *Clin. Toxicol. (Phila)* 2011; 49: 499–505.
15. Dziennik Ustaw Nr 143, poz. 962.
16. Rojek S, Kłys M, Strona M, Maciów M, Kula K. „*Legal highs*”-*Toxicity in the clinical and medico-legal aspect as exemplified by suicide with bk-MBDB administration*. *Forensic Sci. Int.* 2012; 222: e1–e6.
17. Ordak M, Matsumoto H, Abramowska M, Nasierowski T, Wojnar M. *Encefalopatia manganowa – znaczenie oznaczeń manganu w materiale biologicznym*. Warszawa: XVIII Zjazd Naukowy Polskiego Towarzystwa Diagnostyki Laboratoryjnej.
18. *Youth attitudes on drugs. Analytical report*; http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_330_en.pdf [dostęp: 01.11.2013]
19. *Drug use in Ireland and Northern Ireland: first results from the 2010/11 drug prevalence survey*; http://www.drugsandalcohol.ie/16353/1/drug_use_ireland.pdf [dostęp: 01.11.2013]
20. <http://www.rynekzdrowia.pl/Polityka-zdrowotna/Kopacz-inne-kraje-UE-moga-walczyć-z-dopalaczami-tak-jak-Polska,110750,14.html> [dostęp: 01.11.2013]
21. Patrycja Otto. *Dopalacze wróciły po cichu – można je dostać tylko w Internecie i są coraz groźniejsze dla zdrowia*. *Dziennik Gazeta Prawna*, 13.08.2012.

PODZIĘKOWANIE: Autorzy pragną złożyć podziękowanie dr n. farm. Agacie Błażewicz z Narodowego Instytutu Leków za cenną pomoc w dotarciu do najnowszych publikacji dotyczących „dopalaczy” identyfikowanych w Polsce.

Przemysław Kardas
I Zakład Medycyny Rodzinnej UM w Łodzi
90-136 Łódź, ul. Narutowicza 60

Otrzymano: 23.03.2013
Zrecenzowano: 5.05.2013
Otrzymano po poprawie: 23.07.2013
Przyjęto do druku: 3.10.2013